

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

מנות, וא"כ או ללא היה לו להזכירם, או דהיה לחנא לפרש דצהני לא מהני, וז"ע.

וע"ע בתוספתא דנויר פ"א מ"ה דתניא דכסם דאיכא כינויים לנויר כן איכא כינויים לנויר שמשון. ועי' צירושלמי דנויר פ"א הל"ב דמפרש דכנויי נזיר שמשון היינו שמשון שמשור שמשון, וגם מזה ז"ע לשיטת תוס', דהחינה להרמז"ס דנזיר שמשון לחודיה סגי, א"כ איכא נפ"מ צהני כינויים, דאם אמר הריני כשמשון הוי נזיר, וכן לשי' הרא"ש דנר"ך להזכיר שלשתם איכא נפ"מ, דאי אמר הריני כשמשון בן מנות שיקר דלמות עזה הוי נזיר, אבל לשיטת תוס' דצהריני כשמשון לחוד לא סגי, אלא א"כ אומר כצעל דלילה, וכצעל דלילה צפני"ע סגי, א"כ מאי נפ"מ אם אמר הריני כשמשון דהוי כשמשון, כך או כך אם אמר הריני כצעל דלילה הוי נזיר בין אם כינויי נזיר שמשון הוו כינויים או לא הוי כינויים, ואם לא אמר כצעל דלילה כך או כך אינו נזיר, ומאי נפ"מ צהני כינויים, וז"ע. (א' אמר דאיכא נפ"מ היכא דאמר להדיא "הריני נזיר כשמשון", דכיון דהזכיר להדיא "נזיר" י"ל דאף לתוס' מהני. ואמר מו"ר שליט"א דהגם דצכס"מ נזכר חילוק זה, אך צפשטות ליכא חילוק צזה, וצתוס' לא נזכר כלל. וא' אמר די"ל דקמ"ל דאינו מגרע, דהו"א דאף שאמר הריני כשמשון כצעל דלילה הוי כאילו אמר הריני כראובן צעל דלילה, דודאי אינו נזיר, וקמ"ל דאינו מגרע. ואמר מו"ר שליט"א דזה אינו, דאף אם כינויי שמשון אינם כשמשון אינו מגרע אלא הוי כלא אמר כלום, דשמשון או שמשור אינו כלום והוי כאילו אמר רק כצעל דלילה, ולתוס' ליכא נפ"מ כלל צהני כינויים.)

פשוטה, צמי שאמר הריני כצן הצללפונית דהוי נזיר שמשון. ולשיטת הרמז"ס ודאי ז"ע, דכיון דכשאמר הריני כצן מנות הוי נזיר, ה"ה אם אמר כצן הצללפונית הוי נזיר. וכן לשיטת הרא"ש דנר"ך להזכיר שלשתם איכא נפ"מ, דאם אמר רק הריני כשמשון צעל דלילה לא מהני, ואם יאמר הריני כשמשון בן הצללפונית צעל דלילה יהני, דלא גרע מאם הזכיר בן מנות. ואף לשיטת תוס' דלא סגי בצן מנות לחודיה, וצעי למימר כצעל דלילה דצעינן סימן מוצהק, י"ל דכצן הצללפונית הוי סימן מוצהק ומהני, ואמאי לא קאמר התם דנפ"מ לענין זה.

וי"ל פשוט דהתם צגמ' קאמר נמי מה שם אמו של אצרהם אצינו וכן אמו של דוד המלך, ופריך מאי נפ"מ צכל הני שמות, והגמ' מתרצת תירוך אחד דמהני לכל השמות שהזכיר שם, ויתכן דאה"נ בצן הצללפונית איכא נפ"מ אף לענין נזירות, אך הגמ' רצת הלמך הכל צחדא מחתא. (צציקר השאלה מה שיך צירוף כיון דהוי שם אחד, עי' צמתני' דמעילה טו. וטו: דתנן כמה וכמה דצרים דמצטרפים זע"ז ואף דהווי שם אחד מ"מ הזכיר צהן לשון צירוף, אלא דהתם אמת לאשמועינן לדינא דמצטרפין לשיעור ולא מיייתי ילפותא, והכא דצעינן ילפותא איכא לאקשווי הכי דאין זה צירוף אלא לאו אחד, ודו"ק. וע"ע צפי"ד ממאכ"א הל"ה דנקט ליטנא דצירוף צה' מיני דגן לחמץ ולחדש ועוד, והתם הוי שם אחד ומ"מ נקט לשון צירוף.)

בתנ"י נזיר עולם הכציד שערן מיקל צתער, וכו'. וכתצו תוס' צד"ה נזיר עולם דאינו מגלח לגמרי אלא רק "מיקל", כדמצינו צאצשלוס שלא גילח לגמרי שהרי נתלה צשערו. וז"ע מהי ראייתם מאצשלוס, הא מאי דנזיר עולם מיקל צתער אינו חיוב אלא רשות, וא"כ י"ל דהרשות נתונה לו לגלח לגמרי, ומאי דאצשלוס לא עשה כן הו"א משום דהוי רשות ולא חיוב. וז"ל דכיון דכתצו ציה ויהי מקץ ימים לימים, ואמרינן להלן ד: דהכונה צזה דגילח

נזיר דף ד

צפנת מקץ מא פענח קנא

גבי דם, ועיין שכת דף כ"ג, ע"א טא צליל, ועיין מנחות דף פ"ו כג גבי ראשון שבשני, ובירושלמי יומא פ"ג כג ע"ש גבי פליסין והנדיין, וכיומא דף ל"ט כג גבי סגן לכה"ג, וביבמות דף ל"ט כה גבי חליצה ויבום, וכ"מ בזה ואכמ"ל.

יד. ויגלה. ובתרגום אונקלוס וספר, לא כמו בכל מקום גבי גילוח, עיין פ' נשא כו משום דס"ל דיוסף הוה נזיר [דאין נזיר מגלה, והוא הוה נזיר עולם] ומיקל בתער ליב"ח מ, ואז הוה ר"ה, כמבואר ר"ה דף י"א כה ודף ל"א.

כא. א"ר יהושע בן לוי כל השמנים כולן יפין לגר ושמן זית מן המובחר. אמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משיך (אינו ממהר לכלות — רש"י) נהוריה טפי, כיון דשמע לה להא דרבי יהושע בן לוי, מהדרא אמשחא דזיתא, אמר האי צליל (צלול ומאיר) נהוריה טפי.

כב. ע"א: שלשה זתים הן ובהן שלשה שלשה שמנים... הראשון שבראשון אין למעלה הימנו. השני שבראשון, והראשון שבשני, שוין (למנחות, אפ"ה לא אתי שני שבראשון למנורה דהא אמרינן בגמרא דלמנורה בעינן כתיב ולא היה כתיב אלא ראשון שבכל זית — רש"י)...

כג. הלכה ה' על מה ששנו במשנה שם: בשחר היה לובש פילוסין של שנים עשר מנה ובין הערבים הנדוין של שמונה מאות זון, פריך ואין שני של פילוסין יפה מן הראשון של הנדוין (ולמה קאמר שלבש בין הערבים של הנדוין כדי שיהא חילוק בין שחרית לערבית, היה ראוי ליקח שני של פילוסין וחילוק גדול ביניהן ועדיף מן הנדוין — קה"ע)? משום מלה דשמעה פרוטי (קמ"ל דבר בפרוטרוט דאפילו הנדוין שרי וכ"ש שני שבפילוסין). וע"ש שמקשה ומתקן כן על הגמרא דמנחות. הג"ל באות הקודם.

כד. ע"א: מר סבר ימ"נא דסגן עדיף משמאליה דכהן גדול ומר סבר כי הדדי נינהו.

כה. ע"א: ביאת קטן וחליצת גדול, פליגי בה ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי, חד אמר ביאת קטן עדיפא, וחד אמר חליצת גדול עדיפא.

כו. במדבר ה' ט: ובלח ראשו. ות"א: ויגלח רישיה. (עיין שו"ת צ"פ (ג"י) סי' עב). וראה בתורה שלמה מקץ פמ"א, מח בביאור.

כז. נזיר ה' א: נזיר עולם הכביד שערו מיקל בחסור. ושם ע"ב: ונזיר עולם היכא כתיב? דתניא, רבי אומר: אבשלום נזיר עולם היה... ומגלח אחד לשנים עשר חודש. וראה לעיל פ' וישב, אות ה.

כח. ע"א: בר"ה יצא יוסף מבית האסורים, מנלן? דכתיב: תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגינו כי חק לישראל הוא וגו' עדות ביהוסף שמו בצאתו וגו'.

הבלוע, וכן הוא בספרו שו"ת קול משה יו"ד (סימן ב' ד"ו ע"א), ובשו"ת וידבר משה יו"ד (סימן ב' ד"ז ע"א), ע"ש. [ובספר דרכי תשובה (סימן קי"ז סוף אות ס"ג) שכתב דהגאון רבי דוד ביסטריץ ז"ל מגדולי תלמידי רבינו החתם סופר בעל בית דוד כתב דלרוב השיטות טעם כעיקר לאו דאורייתא ע"ש, ולהאמור צ"ע].

מיהו במקום אחר כתבתי שלענ"ד הרבה יש לעיין בהנחה זו שהסובר שאסור מן התורה לבטל איסורין לכתחילה, סובר נמי דטעם כעיקר בכל האיסורים מן התורה, ומי שסובר טעם כעיקר דרבנן הוא סובר דאיסור לבטל איסורים מדרבנן, ועיין בשדי חמד שם ודוק.

סימן מא.

בענין הני נשי דידן

תשס"א.

ביצה (לי א'): "אמר ליה והא הני נשי דשקלן חצבייהו ואזלן ויתבן אפומא דמכואה ולא אמרינן להו ולא מידי, אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, הכא נמי הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. והני מילי בדרבנן, אבל בדאורייתא לא. ולא היא לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרבנן לא אמרינן להו ולא מידי, דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא ואכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי".

שפירוש "נשי" דידן היינו "אנשים" זכרים, והיכן מצינו בתלמוד כן ד"נשי" יתפרש על "אנשים", ואדרבה בכל מקום שאמרו בתלמוד "נשי דידן" היינו נשים ממש ולא אנשים, כההיא דיבמות (ל"ז א') "נשי דידן" לשבעה ילדן, ועיין עוד סנהדרין (מ"ב ב'), ופסחים (מ"ח ב') וצ"ע. [ולא ידעתי מדוע מהרש"ל ז"ל לא העיר על פירוש זה מדברי התלמוד שזכרנו].

ובספר מצוות גדול (ריש לאו ס"ט דכ"ג סע"ד): "אמרינן בביצה (לי א') הני נשי דידן דאכלי ושתי עד אורתא ולא מחינן בידיהון, הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין וכן כל כיוצא בזה" עכ"ל. ועיין בפסקי הרא"ש יומא (פ"ח ס"ה), וברכות (פ"ד ס"ו) ע"ש. **וראיתי** בפירוש מהרש"ל ז"ל לסמ"ג שם (דמ"ט ע"א) שכה כתב: "הני נשי דידן פירוש אנשים, כך קבלתי, אבל ברמב"ם כתב בהדיא נשים" עכ"ל.

ומלבר זאת צריך להבין מדוע ולמה הוזקקו בעלי קבלה זו לפרש כן דנשי היינו אנשים, ומדוע לא עלה לרצון לפניהם הפירוש הידוע דנשי היינו "נשים" וכדכתב הרמב"ם, עד שהוצרכו לפרשו "אנשים", ומה הביאם לכך, וצ"ע.

ובעניותי עם שאיני כדאי כלל, קבלה זו שקיבל מהרש"ל ז"ל ושהעלה אותה על גבי הכתב וכנ"ל, לענ"ד היא פלא

ואף לפי גירסת ספרינו שגרסו בביצה שם רק והני נשי, ולא גרסו והני נשי "דידן" כגירסת רבותינו הראשונים, גם כן פירוש נשים, וכההיא דכתובות (נ"א ב') אמר רב יהודה הני "נשי" דגנבו גנבי שריין לגוברייהו ע"ש.

ואצלי הענין מפליא, והידוע פשר דבר וביאורם של דברים, אבקשו שיעמידיני בקרן אורה, וישא ברכה מאת ה'.

* * *

מצות תוכחה - אכתי צריכנא למחות להנצל

מדין ערבות ע"ש.

והנה הרא"ש ז"ל ברכות (כ' א') כתב דנשים אינן בכלל ערבות ולכן אף שמחויבות בברכת המזון מדרבנן, אינן יכולות להוציא ידי חובה אנשים שחייבים מן התורה. וכדגול מרבכה או"ח (סימן רע"א) כתב דאפשר דלא רק נשים אינן ערבות לאנשים אלא אף האנשים אינם ערבים לנשים. וכן כתב בפשיטות בספרו צ"ח ברכות (כ' ב' ד"ה אי אמרת) וכן כתב בשו"ת מוצל מאש (סימן י"ב) ובחקרי לב או"ח (סימן מ"ח) ודלא כמו שכתב בשו"ת הגרע"א מהדורה קמא (סימן ז') שאין כוונת הרא"ש לשלול את הערבות בין אנשים לנשים, ורק בברכת המזון לצד שנשים פטורות מן התורה אינן בדין ערבות ע"ש. והארכנו בזה בספרי שערי שלום דיני לפני עור (שער עשירי בבירור הלכה סעיף ג') עיין שם.

ולפי זה יוצא דהרואה אשה שמבטלת עשה אין חיוב להוכיחה, דבמצות עשה ליכא חיוב תוכחה, וגם אין חיוב להפרישה מדין ערבות, כיון דנשים אינן בערבות.

והשתא מדוקדק מאוד מה שכתב המהרש"ל דהא דאיתא בביצה דהני נשי דאכלי ושתו בערב יום כיפור עד שחשכה, ומבטלים עשה דתוספת יום כיפור, אין צריך להוכיחם כיון שהם שוגגים, מיירי רק באנשים, דלולי שהיו שוגגים היה צריך להוכיחם מדין ערבות, אך בנשים בכל גוונא אין צריך להוכיחן כיון דאינן בערבות, והוא ביטול עשה דאין בו משום מצות עשה דתוכחה.

וברעת הרמב"ם ז"ל שכתב דמיירי "בנשים" יש לכאר בארבע אופנים.

א. אפשר דסבירא ליה דגם במצות עשה איכא חיוב תוכחה וכמו שהביא בספר שדי חמד חלק אסיפת דינים (מערכת ה' כלל ב' בד"ה וכתב), ושכן סבירא להו לכמה אחרונים ע"ש.

הנה מאמר זה זכיתי בס"ד להדפיס בקובץ התורני היקר "בית אהרן וישראל" ניסן תשס"ב (גליון מאה דף קס"ב), ואחר כך נדפס קובץ "בית אהרן וישראל" (גליון ק"א) ושם נדפסו דברי מעלת ידידינו הרה"ג רבי שלום טוויל שליט"א שבא להסביר הדברים, והנני להביא דבריו כאן.

ובקובץ בית אהרן וישראל ניסן אייר תשס"ב (גליון מאה דף קס"ב) הקשה רבי יעקב חיים סופר שליט"א: "צריך להבין מדוע ולמה הוזקקו בעלי קבלה זו לפרש כן דנשי היינו אנשים, מדוע לא עלה לרצון לפנייהם הפירוש הידוע דנשי היינו נשים וכדכתב הרמב"ם עד שהוצרכו לפרשו אנשים ומה הביאם לכך וצ"ע" עכ"ל.

וראיתי בכיפור ברית משה על הסמ"ג שם שעמד בזה, וכתב לבאר, דמצות תוספת יום כיפור הוי מצות עשה שהזמן גרמא, ומן התורה נשים פטורות מזה, ועל כרחך דאיירי באנשים. ושוב דחה דבסוכה (כ"ח ב') יש לימוד מיוחד דנשים חייבות בתוספת יום הכיפורים ע"ש, ועיין בפני יהושע על אתר ובפרי מגדים (סימן תר"ח מש"ז אות א') וצ"ע.

ונראה ליישב דהנה כתב הרמב"ם ז"ל הלכות דעות (פ"ו ה"ז): "הרואה את חברו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו כמעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכח את עמיתך וכו' ע"ש. ובשו"ת גינת ורדים או"ח (כלל ג' סימן ט"ו) כתב דמשמע דאין חיוב מצוה זו רק על העובר מצות "לא תעשה", דמבטל מצות עשה אינו בעל תוכחה, וכן דייק לישניה דהרמב"ם דקאמר הרואה את חברו "שחטא", אמנם דין ערבות הוי אפילו על ביטול מצות עשה כדמוכח בסוטה (דף ל"ז) "וכו'. ואם כן במידי דלא שייכא

ב. יש לומר דסבירא ליה לחלק בין מצות עשה שביטולה בשב ואל תעשה כגון מצות תפילין וכדומה, לבין ביטול מצות עשה בקום ועשה. ועיין פתחי תשובה יו"ד (סימן קנ"ז אות ד), ובצפנת פענח על הרמב"ם הלכות שביתת העשור (פ"א ה"ו) עיין שם.

ג. יש לומר דסבירא ליה כמו שכתב הגרע"א ז"ל מהדורה קמא (סימן ז') שגם נשים בדין ערבות במצוות שהן מצוות, ודלא כצל"ח והאחרונים הנ"ל. ואם כן אף אם בביטול עשה ליכא חיוב תוכחה, מכל מקום צריך להפרישה מדין ערבות.

ד. יש לומר דסבירא ליה דנשים אינן בדין ערבות לאנשים כלל. אבל האנשים בדין ערבות עם הנשים וחייבים להפרישן ולהזהירן וכמו שהסתפק בזה הדגול מרובה שם. ועיין מה שכתבנו בספרי שערי שלום דיני לפני עור (שער אחד עשר בבירור הלכה סעיף א' סק"ג) עיין שם.

ד. ועוד יש לבאר על פי מה שמצאתי עתה בשו"ת כתב סופר אר"ח (סימן נ"ז) שכתב דלולי דברי הגמ' היה נראה לומר דרק באנשים אמרינן מוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידים, לפי שיש לנו ערבות ואם יהיו מזידים הוא מכשול גדול לכל ישראל וכשלו איש באחיו, אבל בנשים לא הוה אמרינן הכי אלא צריך להוכיחן אולי שומעות ואם לא תשמענה הקולר תלוי על צוארן ואינהו דאפסיד אנפשיהו. ויש מקום לומר גם לאידך גיסא דרק בנשים איכא דינא אבל באנשים תמיד צריך להוכיחם וכו' ע"ש.

ובשהצעתני את הדברים האמורים לעיל (ד"ה ונראה) לפני מו"ר הגאון רבי יצחק דז'מיטרוכסקי שליט"א העירני דאף דהדברים מצד עצמם מסתברים, מכל מקום דוחק לומר כן בדעת מהרש"ל ז"ל דהיה לו לפרש יותר ולא לסתום דבריו.

ולכן ביאר דהרמב"ם סבירא ליה דדינא דמוטב שיהיו שוגגים בתוספת יום הכיפורים שייך רק בנשים, ולא באנשים, שאצל האנשים הוי קרוב למזיד, והמהרש"ל הביא דמיירי "גם" באנשים דגם בהם שייך שוגגים עכ"ד. [ואולי כדברינו יש לומר בדעת בעלי הקבלה שהביא המהרש"ל ז"ל].

שוב ראיתי בביאור המהרש"ל הנדפס מחדש על ידי "מכון ירושלים" שהביאו דבכתב יד אחד יש תוספת בדברי המהרש"ל בזט הלשון: "הני נשין דידן. פירוש אנשים, כך קבלתי. אבל במיימוני כתב בהדיא "נשים" וטעמא ברורה כי הם רגילות מה שאין כן באנשים וק"ל עכ"ל.

ונראה דכוונתו על דרך שביאר מו"ר שליט"א, דהמהרש"ל קיבל דדין זה מיירי גם באנשים, אבל הרמב"ם סבירא ליה דדין זה שייך רק בנשים ולא באנשים, דהנשים רגילות בכך ולא ישמעו לקול מורים ומוטב שיהיו שוגגים. ועיין בשו"ת כתב סופר אר"ח (סימן נ"ז ד"ה לולי, וד"ה ועוד), דביאר בשני אופנים דדוקא בנשים אמרינן מוטב שיהיו שוגגים ע"ש, ועיין בספר מכתב לחזקיהו ביצה (דף ל') ובברכי יוסף אר"ח (סימן תר"ח אות א').

עד כאן דבריו הנעימים של הרה"ג הנ"ל הי"ו, והמעייין יראה שגם כשנקבל הדברים הנ"ל, הנה לא נתישבה אלא תמיהתי השניה, אבל התימה הראשונה שכתבתי "דהיכן מצינו בתלמוד כן ד"נשי" יתפרש על "אנשים", ואדרבה בכל מקום שאמרו בתלמוד "נשי דידן" היינו נשים ממש ולא "אנשים" עדיין צ"ב.

ולתועלת המעיינים הי"י ראיתי לקבוע כאן מה שכתבתי במקומו בענין הנ"ל.

ובגוף הענין אם יש ערבות בנשים – עיין מה שכתב בזה בספר שדי חמד (מערכת ע' כלל כ' וכלל כ"ב), ובספרו מכתב לחזקיהו (דב"ן

ע"ב), ובס"ד אציין ואוסיף מה שלא הזכיר בשדי חמד שם הנה מה שהביא מדברי החיד"א ז"ל בברכי יוסף ושירי ברכה – עוד יש להוסיף דבריו שבמראית העין עבודה זרה (י"ז ב') ובספרו שו"ת טוב עין (סימן י"ח אות נ"ז), ובספרו נחל קדומים (פרשת נצבים), ועיין שו"ת מוצל מאש (סימן י"ב ד"ה עמדת), ובהגהות בסוף הספר (דנ"ה ע"א) ושם בהערות (דמ"ג ע"א ואילך), חקרי לב או"ח (סימן מ"ח), ופרי מגדים פתיחה כוללת ח"ב (אות ט"ז), ובספרו תיבת גומא (פרשת וישלח אות ג', פרשת יתרו אות א', ופרשת נצבים אות ג'), והגהות חתם סופר או"ח (סימן רע"א ס"א), וגליון מהרש"א ברכות (מ"ח א'), ולגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו החפץ חיים (סימן י"א אות מ"א ואות נ"א), ולגאוני קושטא בשו"ת רבי שלום הכהן מקושטא (סימן ד' דף ק"ז), ובאריכות בשו"ת הסבא קדישא ח"ג (או"ח סימן ד'), ובספר זכר עשות (מערכת ע' כלל מ"ז) עש"ב, וטהרת המים (מערכת ע' כלל ב'), ופתח הדביר ח"ב (בראש הספר דט"ו ע"ג) ע"ש.

ועיין לגאון מהרש"ם ז"ל בספר תשובותיו ח"ו (סימן מ"ח) ושם ח"ט (ס"ס ס"א, וסימן ק"ס אות ד'), ובספרו עין הרועים (דקפ"ה ע"א אות ח'), ובספרו דעת תורה או"ח (סימן ער"א ס"א), ודעת תורה יו"ד (סימן נ"ז אות נ"ה) ובהשמטות לשם (דרכ"ד ע"ד), וארחות חיים ספינקא או"ח (סימן רע"א אות א'), ושו"ת אבני נזר או"ח (סימן תל"ט, וסימן תנ"ה אות ח'), ושם יו"ד (סימן שני"ב אות ו' וסימן שצ"ה אות ד'), ושם אה"ע (סימן ע"ט אות ט') ושם חו"מ (סימן ק"ס), והגהות חשק שלמה מגילה (ד' א') ובספרו שו"ת בנין שלמה או"ח (סימן י"ג), ושו"ת מחזה אברהם (סימן קל"ט דקע"ג ע"ב), וחידושי הגרז"ר בענגיס ח"א (סימן א' עדות ביעקב - ב / סופר, יעקב חיים בן יצחק שלום {עמוד 164} {726077}

ואילך), וברכת אהרן ברכות (מאמר קע"ב), ושו"ת אפרקסתא דעניא (סימן מ' אות ב'), ופרדס יוסף בראשית (ו' י"ג. י"ח ח'. כ"ג ב'), שמות (י"א ב') עש"ב, ויקרא (כ"ו ל"ז) עש"ב, וספר נפש חיה או"ח (סימן רע"א סעיף א' דל"ח ע"ב), ושו"ת אבני ציון ח"א (דנ"ד ע"ב) ועוד.

ובספר אור החיים הקדוש דברים (כ"ט ט') כתב: "הכתוב סידר טפכם וגו' בפני עצמם, כי אחרים נתפסים עליהם [בערכות] וכו' ואין הם נתפסים על אחרים, שהטף אינם בני דעה והנשים כמו כן, עיין שם, ויש להבין דתינת טף דאכן לאו בני דעה נינהו אבל אשה מדוע לא ומהו שכתב "והנשים כמו כן", וצריך לומר דרק בדין קאמר שהם אינם בכלל ערכות על האנשים, ולא מטעמא דקטנים, והגאון מהרש"א אלפנדרי ז"ל בשו"ת הסבא קדישא ח"ג (סימן ד' די"ט ע"ב) כתב: "הדבר ברור ומפורש בכל הפוסקים דהאנשים ערבים לנשים, ובמה שהנשים חייבות מוציאין האיש אף על פי שכבר יצא" ודוק.

ובענין אם מצות תוכחה מתורת ערכות קא אתיא וכל שאינו בערכות אף בתוכחה אינו, ונפקא מינה בנשים – הארכתי במקומו בס"ד, ועיין חקרי לב או"ח הנ"ל (דף פ"ג), וטהרת המים חלק שיורי טהרה (מערכת ע' אות י"ז), ומנחת חינוך (מצוה רל"ט), ושו"ת אבני נזר יו"ד (סימן תס"א), ובשו"ת מהרש"ם ח"ו הנ"ל, ובספר פרדס יוסף ויקרא (י"ט י"ז), ובדברי מעלת הרה"ג המגיה שם שליט"א, ולגאון היע"ר ז"ל בספרו כנסת יחזקאל (דף קכ"ד) ושם בארוכה בדברי מעלת ידידי הרה"ג המגיה שליט"א ואכמ"ל.

ב"ה
שנה יז
גליון ד (ק)
ניסן - אייר תשס"ב

קובץ בית אהרן וישראל

מאסף מרכזי לתורה והלכה לחו"ר הישיבות והכוללים
של מוסדות סטאלין קארלין בארץ ובתפוצות

כתובת המערכת:

רח' אבינועם ילין 11

ת.ד. 50197 ירושלים 91053

טל. 02-5370106 פקס. 02-5382581

קסב (תרע) קובץ "בית אהרן וישראל"

וכתבו רבותינו בעלי התוספות שם (תוספות ישנים ד"ה תשובה): "ויש לומר דלרבי נמי צריך תשובה לכפרה גמורה אף על גב דמהני יום הכיפורים למעט מכרת, מכל מקום כפרה גמורה בלא תשובה ליכא דאם לא כן למה חרב הבית בשביל עוונתינו כיון שיום הכיפורים מכפר חוץ משלשה דברים דפורק עול" וכו' עכ"ל.

ודע דיש לי לעיין ולהבין דברות רבותינו בעלי התוספות ז"ל דלעיל באמרם דאף לרבי "כפרה גמורה בלא תשובה ליכא דאם לא כן למה חרב הבית בשביל עוונתינו", חדא דלעולם יש לומר דלרבי יום הכיפורים מכפר כפרה גמורה וחלוטה ולא בעינן תשובה כלל, והא דחרב הבית, אליבא דבי יש לומר דהיינו משום הנך תלת עבירות החמורות שהיו בידם אז הפורק עול, ומגלה פנים בתורה, ומיפר ברית בשר, שאף רבי מודה שבהם אין עצמו של יום מכפר, והנך תלת עבירות חמירי גרמו החרבן, ואם כן מאי האי דכתבו התוספות "דאם לא כן למה חרב הבית בשביל עוונתינו" ועיין.

ותו יש לומר דאף דלרבי יום הכיפורים מכפר כפרה גמורה גם בלא תשובה, מכל מקום מהני רק למי שמאמין ורוצה כפרה, אבל המבעט ביום הכיפורים אף לרבי לא מהני, וכאומרם בכריתות (ז' א') דכל כפרה שמכפרת רק כשלא מבעט בכפרה ויש לומר דאותו דור בעטו בכפרת יום הכיפורים, ולכן לא אהני להו יום הכיפורים ולכן חרב הבית ועיין.

ועוד יש להבין דלעולם אכן לרבי יום הכיפורים מכפר מכל מקום אותם העוונות שעשו ישראל מאז יום הכיפורים עד תשעה באב (עשרה חדשים) הן הם שגרמו חרבן הבית, ואם כן יש להבין מאי האי דכתבו התוספות לרבי "למה חרב הבית בשביל עוונתינו", ועיין.

ודע דבמה שכתבנו שרבי מודה במבעט שאין יום הכיפורים מכפר אף דהיא מילתא דמסתברא, מכל מקום יש לעיין בזה בסוגיא דשבועות (י"ג סע"א) דלדברינו לכאורה משכחת כרת דיומי בכהאי גוונא דמבעט ע"ש, ורשמתי למוכרת.

י. בענין הני נשי דידן

ביצה (ל' א'): "אמר ליה והא הני נשי דשקלן חצבייהו ואולן ויתבן אפומא דמבואה ולא אמרינן להו ולא מידי, אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, הכא נמי הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. והני מילי בדרכנן, אבל בדאורייתא לא. ולא היא לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרכנן לא אמרינן להו ולא מידי, דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא ואכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי".

ובספר מצוות גדול (ריש לאו ס"ט דכ"ג סע"ד): "אמרינן בביצה (ל' א') הני נשי דידן דאכלי ושתי עד אורתא ולא מחינן בדיהון, הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין וכן כל כיוצא בזה" עכ"ל. ועיין בפסקי הרא"ש יומא (פ"ח ס"ח), וברכות (פ"ד ס"ו) ע"ש.

וראיתי בפירושו מהרש"ל ז"ל לסמ"ג שם (דמ"ט ע"א) שכה כתב: "הני נשי דידן פירושו אנשים, כן קבלתי, אבל ברמב"ם כתב בהדיא נשים" עכ"ל.

ובעניותי עם שאיני כדאי כלל, קבלה זו שקיבל מהרש"ל ז"ל ושהעלה אותה על גבי הכתב וכנ"ל, לענ"ד היא פלא והפלא שפירוש "נשי" דידן היינו "אנשים" זכרים, והיכן מציינו בתלמוד כן ד"נשי" יתפרש על "אנשים", ואדרכה ככל מקום שאמרו בתלמוד "נשי דידן" היינו נשים ממש ולא אנשים, כההיא דיבמות (ל"ז א') "נשי דידן" לשבעה ילדן, ועיין עוד סנהדרין (מ"ב ב'), ופסחים (מ"ח ב') וצ"ע. [ולא ידעתי מדוע מהרש"ל ז"ל לא העיר על פירוש זה מדברי התלמוד שזכרנו].

ומלבד זאת צריך להבין מדוע ולמה הוזקקו בעלי קבלה זו לפרש כן דנשי היינו אנשים, ומדוע לא עלה לרצון לפנייהם הפירוש הידוע דנשי היינו "נשים" וכדכתב הרמב"ם, עד שהוצרכו לפרשו "אנשים", ומה הביאם לכך, וצ"ע.

ואף לפי גירסת ספרינו שגרסו בביצה שם רק והני נשי, ולא גרסו והני נשי "דידן" כגירסת רבותינו הראשונים, גם כן פירושו נשים, וכההיא דכתובות (נ"א ב') אמר רב יהודה הני נשי דגנבו גנבי שריין לגובריהו ע"ש.

ואצלי הענין מפליא, והיודע פשר דבר וביאורם של דברים, אבקשו שיעמידני בקרן אורה, וישא ברכה מאת ה'.

ב"ה
שנה יז
גליון ו (קב)
אב - אלול תשס"ב

קובץ בית אהרן וישראל

מאסף מרכזי לתורה והלכה לחו"ר הישיבות והכוללים
של מוסדות סטאלין קארלין בארץ ובתפוצות

כתובת המערכת:

רח' אבינועם ילין 11

ת.ד. 50197 ירושלים 91053

טל. 02-5370106 פקס. 02-5382581

שנה יז גליון ו (קב) ————— (תתועא) קמז

פירושוהו כמו כי ביתה שחה, נמצא בית ל' נקבה], ויש לפרש כי טעם שחה על הזונה, כי היא שחה אל מות שהוא ביתה [ולפי זה נדחה פירוש הי"א, דמכאן אין להוכיח שמצינו בית בל' נקבה], עכ"ל הרד"ק. אלא דא עקא שגם האב"ע עצמו פ"י הפסוק הנ"ל כרברי הרד"ק, וז"ל (משלי שם) כי שחה - האשה עצמה שחה אל מות שהוא ביתה, עכ"ל, ובכל זאת לא נמנע האב"ע מלנקוט דאיכא "בית" בל' נקבה, ודבריו צריכים ביאור.

ולענ"ד י"ל שכיוון האב"ע למה שמצינו (יהושע כ"א ט"ז) את בית שמש ואת מגרשה, בל' נקבה. ולפי דרכו של בעל אמת ליעקב שפיר יש לחלק בין "בית" שהוא בנין ודירה, הנקרא בלשון זכר, לבין "בית" כינוי למקום או לעיר, כגון "בית שמש", "בית לחם" וכו', שהוא לשון נקבה, כי הוא חלק מן הארץ כנ"ל [ועי' עוד שם בספר אמת ליעקב, בפ' בראשית, שכ' כעין זה לגבי חצר, ואכמ"ל].

והנה מצינו (יחזקאל מ"ה ד') והיה להם מקום לבתים ומקדש למקדש, ופי' הרד"ק (שם) - הר הבית הוא מקדש לצורך המקדש המקודש (מהיכל), והוא הבית ההיכל והדביר, והנשאר יהיה לך מקום לבתים וכו', עכ"ל. הרי שכשם שיש מקום לבתים, כן יש נמי "מקדש" ל"מקדש", והראשון הוא המקום אשר עליו נבנה השני, שהוא ההיכל. ולפי דרכו של בעל אמת ליעקב אפשר לומר שגם כאן יש לחלק בין ההיכל עצמו, שהוא הבנין המקודש, בית המקדש, שנקרא "מקדש" בל' זכר, משא"כ המקום, שהוא חלק מן הארץ, נקרא "מקדש" בל' נקבה, ולפי"ז הארמונות, דהיינו הלשכות הבנויות בעזרה ובהר הבית, שפיר קרויות "ארמונותיה", שהן מיוחדות ל"מקדש" בלשון נקבה, כי מקומם במקום המקודש, ואינן חלק מבית המקדש עצמו, הנקרא "מקדש" בלשון זכר.

הרב דוב בעריש ראזענבערג

מח"ס דבר טוב עה"ת, ציריך (שוויץ)

בדין מוטב שיהיו שוגגים באנשים ונשים

לכבוד מערכת קובץ בית אהרן וישראל, שלום וישע רב.

ברצוני לעורר על מה שנדפס בקובץ ניסן-אייר תשס"ב. ואערוך את הדברים מראשיתם.

א. בגמ' ביצה דף ל' ע"א איתא, אמר ליה והא הני נשי דשקלן חצבייהו ואולן ויתבן אפומא דמבואה ולא אמרינן להו ולא מידי, אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידיים. הכא נמי הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידיים. והני מילי בדרכבנן, אבל בדאורייתא לא. ולא היא, לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרכבנן לא אמרינן להו ולא מידי, דהא תוספת יום הכיפורים דאורייתא הוא ואכלו ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי ע"כ.

ובסמ"ג ל"ת ס"ט כתב, אמרינן בביצה ל' הני נשי דירן דאכלי ושתי עד אורתא ולא מחינן ביריהון, הנח להם לישראל שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין וכן כל כיוצא בזה ע"ש. ובפירוש המהרש"ל שם כתב, הני נשי דירן פירוש "אנשים", כך קבלתי. אבל במיימוני [פ"א מה' שביתת העשור ה"ז] כתב בהדיא "נשים" עכ"ל.

ובקובץ בית אהרן וישראל ניסן-אייר תשס"ב (גליון מאה) דף קס"ב הקשה הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א ז"ל, צריך להבין מדוע ולמה הוזקקו בעלי קבלה זו לפרש כן דנשי היינו אנשים, ומדוע לא עלה לרצון לפניהם הפירוש הידוע דנשי היינו נשים וכדכתב הרמב"ם עד שהוצרכו לפרשו אנשים ומה הביאם לכך וצ"ע. עכ"ל.

ב. וראיתי בביאור בריית משה על הסמ"ג שם שעמד בזה, וכתב לבאר, דמצות תוספת יום כיפור הוי מצות עשה שהזמן גרמא, ומה"ת נשים פטורות מזה, וע"כ דאיירי באנשים. ושוב דחה דבגמ' סוכה דף כ"ח ע"ב איכא לימוד מיוחד דנשים חייבות בתוספת יו"כ ע"ש. ועיין בפנ"י על אתר וכפמ"ג סימן תר"ח מש"ז סק"א וצ"ע.

ג. ונראה ליישב דהנה הרמב"ם בפ"ו מהלכות דעות ה"ז כתב, הרואה את חברו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להתזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכח את עמיתך וכו' ע"ש. ובשו"ת גינת ורדים או"ח כלל ג' סימן ט"ו כתב דמשמע דאין חיוב מצוה זו רק על העובר מצות לא תעשה, דמבטל מצות עשה אינו בעל תוכחת. וכן דייק לישניה דהרמב"ם דקאמר הרואה

קמה (תתעב) קובץ "בית אהרן וישראל"

את חבירו שחטא. אמנם דין ערבות הוא אפילו על ביטול מצות עשה כרמוכה בסוטה דף ל"ז וכו'. וא"כ במירי ולא שייכא מצות תוכחה אכתי צריכנא למחות להנצל מדין ערבות ע"ש.

והנה הרא"ש בברכות דף כ' ע"א כתב דנשים אינן בכלל ערבות ולכן אף שמחויבות בברכת המזון מדרבנן אינן יכולות להוציא ידי חובה אנשים שחייבים מן התורה. ובדגול מרבכה או"ח סימן רע"א כתב דאפשר ולא רק נשים אינן ערבות לאנשים אלא אף האנשים אינם ערבים לנשים. וכן כתב בפשיטות בצל"ח ברכות דף כ' ע"ב בד"ה אי אמרת, ובשו"ת מוצל מאש סימן י"ב ובחקרי לב או"ח סימן מ"ח. ודלא כמש"כ בשו"ת רע"א מה"ק סימן ז' שאין כוונת הרא"ש לשלול את הערבות בין אנשים לנשים, ורק בברכת המזון לצד שנשים פטורות מד"ת, אינן בדין ערבות ע"ש. והארכנו בזה בשערי שלום דיני לפני עור שער עשירי בבירור הלכה סעיף ג'.

ולפ"ז יוצא דהרואה אשה שמבטלת עשה אין חיוב להוכיחה, דבמצות עשה ליכא חיוב תוכחה, וגם אין חיוב להפרישה מדין ערבות, כיון דנשים אינן בערבות.

והשתא מדוקדק מאור מש"כ המהרש"ל דהא דאיתא בביצה דהני נשי דאכלי ושתו בערב יום כיפור עד שחשכה, ומבטלים עשה דתוספת יום כיפור, אין צריך להוכיחם כיון שהם שוגגים, מיירי רק באנשים דלולי שהיו שוגגים היה צריך להוכיחם מדין ערבות. אך בנשים בכל גוונא אין צריך להוכיחן כיון דאינן בערבות, והוא ביטול עשה דאין בו משום מצות עשה דתוכחה.

ובדעת הרמב"ם שכתב דמיירי "בנשים" יש לבאר בד' אופנים. א. אפשר דס"ל דגם במצות עשה איכא חיוב תוכחה וכמו שהביא השד"ח אסיפת דינים מערכת ה' סק"ב בד"ה וכתב, שכן ס"ל לכמה אחרונים. ב. יש לומר דס"ל לחלק בין מצות עשה שביטולה בשב ואל תעשה כגון מצות תפילין וכד', לבין ביטול מצות עשה בקום ועשה. (ועיין בפת"ש יור"ד סימן קנ"ז סק"ד ובצפנת פענח פ"א מה' שביחת העשור ה"ו). ג. יש לומר דס"ל כמש"כ הגרע"א ז"ל מה"ק סימן ז' שגם נשים בדין ערבות במצוות שהן מצוות ודלא כצל"ח והאחרונים הנ"ל. וא"כ אף אם בביטול עשה ליכא חיוב תוכחה, מ"מ צריך להפרישה מדין ערבות. ד. יש לומר דס"ל דנשים אינן בדין ערבות לאנשים כלל. אבל האנשים בדין ערבות עם הנשים וחייבים להפרישן ולהזהירן וכמו שהסתפק בזה הדגול מרבכה שם. וע"ע מה שכתבנו בשערי שלום דיני לפני עור שער אחד עשר בבירור הלכה סעיף א' סק"ג.

ד. ועוד יש לבאר ע"פ מה שמצאתי עתה בשו"ת כתב סופר או"ח סימן נ"ז שכתב דלולי דברי הגמ' היה נראה לומר דרק באנשים אמרינן מוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידיים, לפי שיש לנו ערבות ואם יהיו מזידיים הוא מכשול גדול לכל ישראל וכשלו איש באחיו. אבל בנשים לא הוה אמרינן הכי אלא צריך להוכיחן אולי שומעות. ואם לא תשמענה הקולר תלוי על צוארן ואינהו דאפסיד אנפשייהו. ויש מקום לומר גם לאירך גיסא דרק בנשים איכא האי דינא אבל באנשים תמיד צריך להוכיחם וכו' ע"ש.

ה. וכשהצעת את הדברים (שבסק"ג) לפני מו"ר הגאון רבי יצחק דז'מטרובסקי שליט"א העירני דאף דהרברים מצד עצמם מסתברים, מ"מ דוחק לומר כן בדעת המהרש"ל דהיה לו לפרש יותר ולא לסתום דבריו. ולכן ביאר דהרמב"ם ס"ל דדינא דמוטב שיהיו שוגגים בתוספת יו"כ שייך רק בנשים, ולא באנשים, שאצל האנשים הוי קרוב למזיד. והמהרש"ל הביא דמיירי "גם" באנשים דגם בהם שייך שוגגים עכ"ד. (ואולי י"ל כדכרינו בדעת בעלי הקבלה שהביא המהרש"ל).

שוב ראיתי בביאור המהרש"ל הגדפס מחדש ע"י מכוון ירושלים שהביאו דבכת"י אחד יש תוספת בדברי המהרש"ל ונכתב כזה"ל, הני נשי דידן. פירוש אנשים, כך קבלתי. אבל כמיימוני כתב בהדיא נשים "וטעמא ברורה כי הם רגילות מש"כ באנשים וק"ל" עכ"ל. ונראה דכוונתו על דרך שביאר מו"ר שליט"א דהמהרש"ל קיבל דין זה מיירי גם באנשים. אבל הרמב"ם ס"ל דדין זה שייך רק בנשים ולא באנשים, דהנשים רגילות בכך ולא ישמעו לקול מורים ומוטב שיהיו שוגגים. ועיין בשו"ת כתב סופר או"ח סימן נ"ז ד"ה לולי, וד"ה ועוד, דביאר בב' אופנים דדוקא בנשים אמרינן מוטב שיהיו שוגגים ע"ש. וע"ע בספר מכתב לתוקיהו ביצה דף ל' ובברכי יוסף או"ח סימן תר"ח אות א'.

בברכה

שלום טוויל

מח"ס שערי שלום על דיני לפני עור

ושערי שלום על פסקי בן איש חי הלכות גדה